

Залучення вразливих груп населення до прийняття рішень щодо місцевого розвитку

**Кадрія Сафіуліна,
старша спеціалістка з питань залучення громадськості, к.т.н, доцентка ВБО
«Інститут місцевого розвитку»**

18 квітня 2024 р.

Освітня кампанія для органів місцевого самоврядування з партисипації

Модуль 4. Залучення вразливих груп населення до партисипаційного врядування

Тема 4.1. Залучення вразливих груп населення до прийняття рішень щодо місцевого розвитку

План:

- Перевірка домашнього завдання.
- Зміни у кількісному та якісному складі населення України через війну.
- Що таке вразливість.
- Хто вважається вразливими особами/групами осіб в Україні.
- Внутрішньо переміщені особи як представники вразливих груп.
- Бар'єри для залучення до партисипативного врядування вразливих груп та їхнє подолання.
- Соціальна інтеграція вразливих груп для їхнього залучення у життя місцевої громади.
- Міжнародний досвід залучення вразливих груп до партисипаційного врядування.
- Приклади залучення вразливих груп до прийняття рішень щодо місцевого розвитку в Україні

Перевіряємо домашнє завдання

Попросіть свого хорошого друга / подругу віч-на-віч перелічити **ваші негативні риси характеру / якості**, Справжні (і видумані).

Як ви себе поведете через 10-15 таких «компліментів»?

Запам'ятайте:

- свої емоції;
- реакцію на висловлене та
- на того, хто це висловив.

Перевіряємо домашнє завдання

Вам стане неприємно. Ви будете ловити себе на думці «Це неправда, я не такий (а).

Хтось почервоніє, хтось зблідне.

Ви ледве стримаєтеся від того, щоб вигукнути «Припини!», або «Сам (а) такий (а)».

Ваш друг /ваша подруга покажуться вам не такими вже хорошими, як вам здавалося раніше.

Яка це критика? Деструктивна, бо стосується не ваших дій, а вашої особистості.

Зміни у кількісному та якісному складі населення України через війну. Теорія демографічного переходу

Демографічні тренди в сучасному світі описує теорія демографічного переходу, яку ще в 1929 році запропонував американський демограф **Воррен Томпсон**.

Розвинена й доповнена іншими дослідниками, ця теорія стверджує, що зниження народжуваності — закономірний результат переходу від традиційної (аграрної) до промислової економіки, а також відповідних соціокультурних змін.

Механіка демографічного переходу

Яка внутрішня механіка такого переходу? У традиційному суспільстві багатодітність була раціональною життєвою стратегією.

По-перше, у нескладному аграрному господарстві додаткові робочі руки підвищували шанси на добробут.

По-друге, до частого дітонародження спонукала висока дитяча смертність через нерозвинену медицину, недостатню гігієну, обмеженість матеріальних ресурсів, війни тощо.

З розвитком індустріалізації суспільство перейшло до **«ощадливішої» стратегії відтворення**, коли діти вмирають рідше, але й народжується їх також менше. Та й культура ставала все більш людиноцентричною.

Все це змінювало репродуктивну поведінку.

Суть демографічного переходу

Демографічні трансформації проходять у всіх без виключення країнах. **Суть демографічного переходу полягає у**

- ✓ :зміні рівнів смертності та народжуваності;
- ✓ збільшенні тривалості життя;
- ✓ зміщенню вікової структури у бік старших вікових груп;
- ✓ трансформації репродуктивної та шлюбної поведінки населення;
- ✓ зміні міграційної активності.

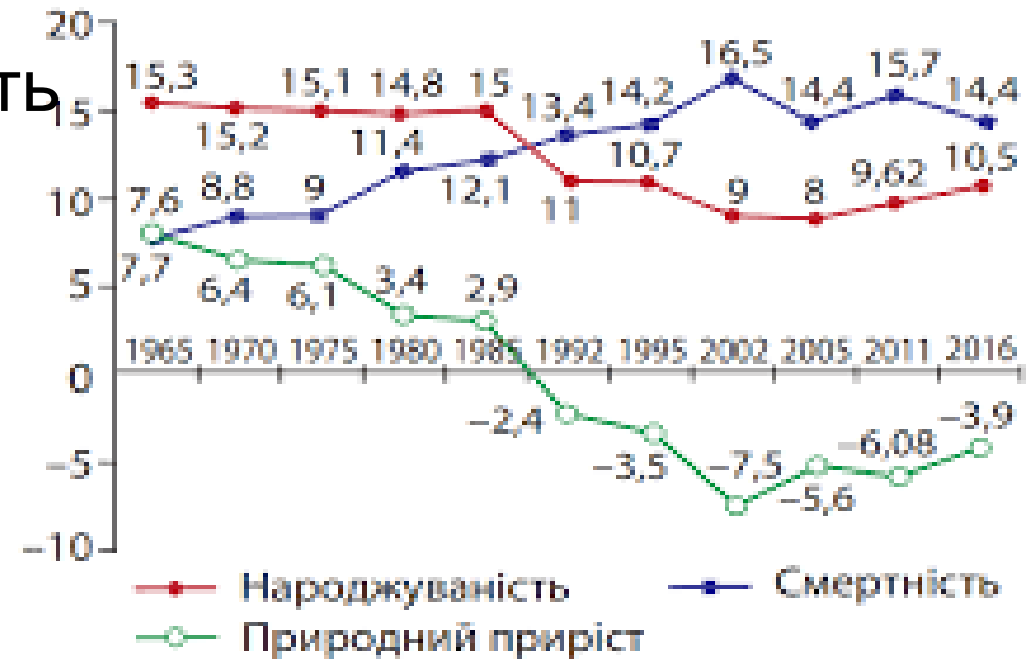

Природний рух населення

Природний рух населення — сукупність процесів народжуваності, смертності і природного приросту, що забезпечують безперервне відновлення і зміну людських поколінь.

**Природний рух населення світу =
відтворення населення = заміна
поколінь.**

На природний рух населення впливають причини: біологічні; соціальні; історичні.

Природний рух населення: чинники

Біологічні чинники мали визначальну роль у характері відтворення населення з давніх-давен до XVIII ст. Тоді **рівні народжуваності та смертності були дуже високими, а природний приріст – низьким.**

Соціальні чинники визначають **матеріальні умови життя**: рівень розвитку медицини, санітарно-гігієнічні норми праці й побуту, національні та релігійні традиції, рівень добробуту родини, ступінь залучення жінок до суспільного життя, зростання частки міського населення тощо.

Серед основних історичних причин є **війни, голодомори, революції, екологічні негаразди**. Упродовж XX-XXI ст. вплив цих чинників безперервно зростає.

Демографічний перехід в Україні

Соціально-демографічні процеси є доволі інерційними: накопичений Україною демографічний потенціал вичерпався у перші роки незалежності, коли на початку **1990-х українців було майже 52 млн осіб.**

Потім почалось стрімке скорочення чисельності населення – за **30 років** Україна втратила близько **20 %** населення. Крім соціально-економічних чинників, на темпи скорочення чисельності населення, безумовно, вплинула військова агресія рф.

Зміни в кількісному та якісному складі населення України через війну

За два роки повномасштабної війни чисельність населення України у межах 1991 року скоротилася з **42 млн до 35 млн осіб**

(<https://www.slovoidilo.ua/2024/02/26/novyna/suspilstvo/instituti-demohrafiyi-oczinyly-yak-skorotylasya-chyselnist-naselennya-ukrayiny-dva-roky-vijny>).

Україна і до повномасштабної війни була серед світових лідерів за темпами скорочення населення, а тепер прогнози більш песимістичні.

Видання Wall Street Journal із посиланням на демографів написало, що рівень народжуваності в Україні може впасти до найнижчого у світі.

Демографічна ситуація в Україні

Коефіцієнт народжуваності ще на початку 2022-го знизився до **1,2**, тоді як для підтримки чисельності населення потрібно мінімум **2,1**.

Крім того, в Україні висока **передчасна смертність** та масштабний **відтік громадян за кордон**.

Сукупність цих факторів веде до того, що в найближчому майбутньому українців буде максимум **35 мільйонів**, а не 52, як при здобутті незалежності

В Інституті демографії та соціальних досліджень припускають, що чисельність населення країни до 2030 року може становити від **24 до 32 мільйонів** осіб (у межах кордонів на січень 2022-го).

Демографічні показники населення

Статевий склад – це співвідношення (у відсотках) кількості чоловіків і жінок, які проживають на певній території. Формується під впливом процесів народжуваності, смертності, міграцій і військових дій.

Вікова структура населення — демографічний показник розподілу наявного населення за різними віковими групами.

Віковий склад постійного населення станом на 1 січня 2023 року

Населення вважається **старим**, якщо частка людей віком **понад 65 років перевищує 12 %**

Вік	Чисельність	Частка
0—14	6 119 900	15,2%
15—64	27 646 700	67,4%
>65	7 231 100	17,4%
Всього	40 997 700	100,00%

Статевовікова піраміда населення України на 1 січня 2023 року за даними ООН

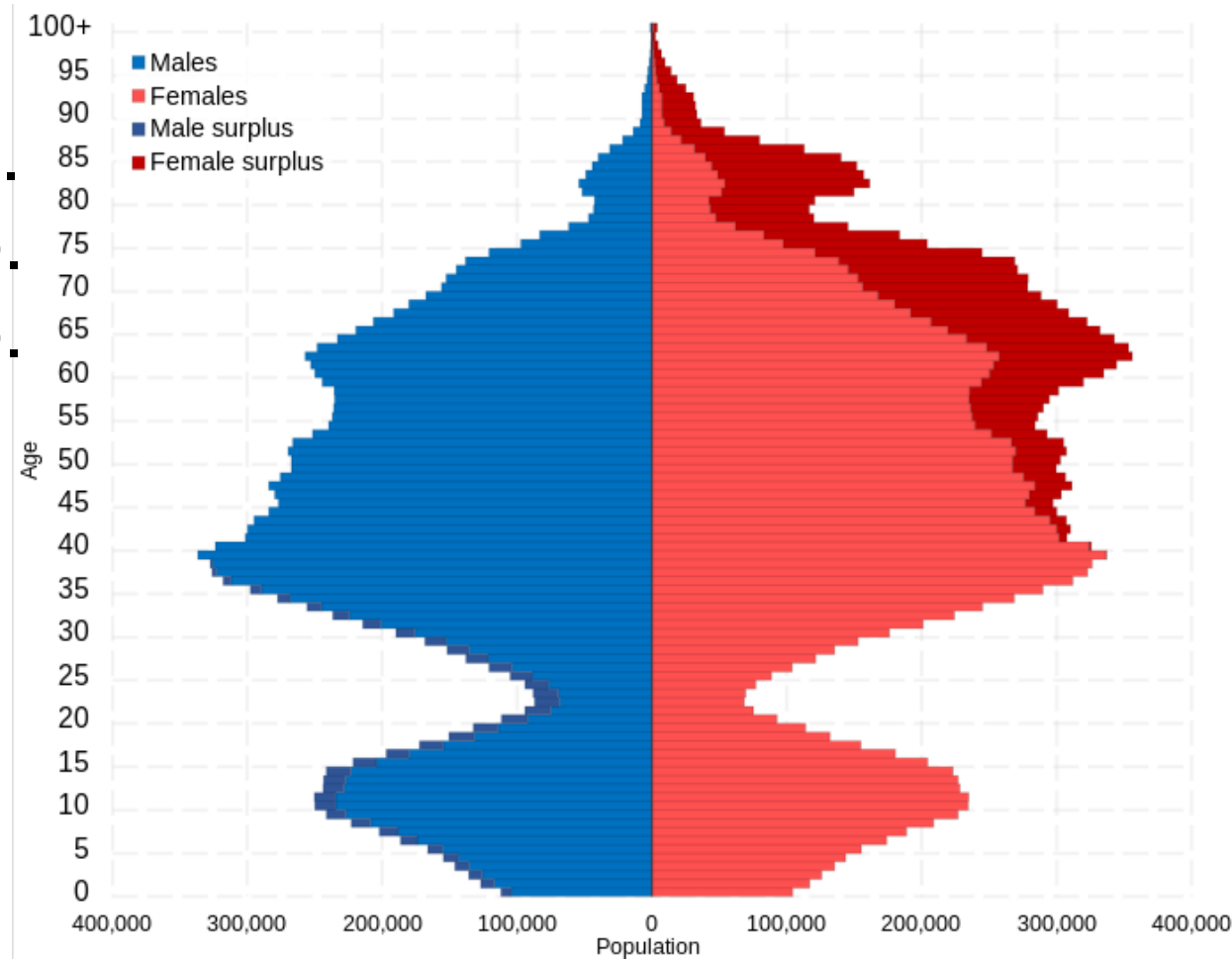
Середня тривалість життя ▼ 69,8 р.

- чоловіків

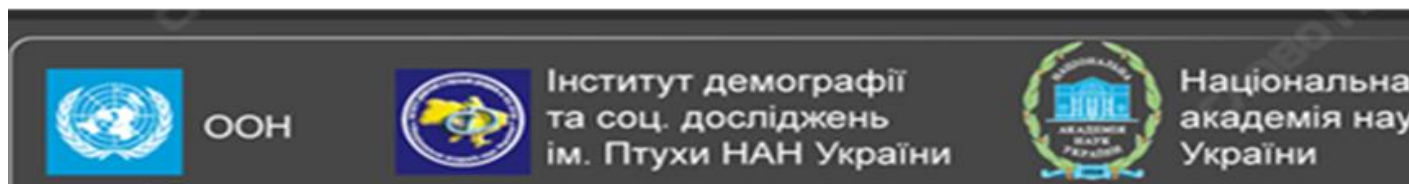
▼ 65,2 р.

- жінок

▼ 74,4 р.

Прогнози щодо чисельності населення України

Рік оприлюднення прогнозу/ Організація	Період на коли прогнозують			
	2030 р.	2033 р.	2050 р.	2100 р.
2019 	40,9 млн		35,2 млн	24,4 млн
2021 			29-30 млн	
				22 млн

	2022	2030 р.	2033 р.	2050 р.	2100
				29,4 млн*	
2023 		24-32 млн**	26-35 млн***		

*За умови скорочення лише на 20% **У кордонах 2021 р. ***У кордонах 1991 р.

Що таке вразливість

У широкому розумінні **вразливий** – це «той, який легко і швидко піддається зовнішнім подразненням, сприйнятливий, чутливий».

Відповідно, **вразливість** – це здатність зазнавати шкоди чи збитків.

Соціальний контекст поняття «вразливість» вказує на те, що вона стосується суспільства, його членів і характеризує **незахищеність їх соціальних інтересів, а також обмеженість доступу до соціальних і культурних благ.**

Вразливі групи населення та складні життєві обставини

Вразливі групи населення - особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у **складні життєві обставини** через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників.

Вразливі особи / групи – це люди, які можуть потрапити у біду через різні причини. Такими причинами можуть бути погані умови проживання, хвороби, старість та інше

Складні життєві обставини – такі, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно.

Приклади рівня вразливості

У загальному сенсі “**вразливість**” – це, насамперед, нездатність людини витримувати зовнішні впливи середовища, особливе сприйняття зовнішніх проявів у суспільстві.

Наприклад, коли людина втрачає роботу, то є кілька варіантів розвитку подій.

Якщо людина має освіту, високі комунікативні навички, то роботу вдається зайти достатньо швидко – **рівень вразливості низький.**

Коли ж власних ресурсів недостатньо (немає освіти, підтримки рідних, необхідних навичок), то людина може застрягти на етапі пошуку роботи, почати вживати алкоголь для відсторонення від проблем – **рівень вразливості високий.**

Соціально вразливі категорії можна розділити на 3 групи

Перша група

Категорії осіб, що мають обмежені ресурси для життєдіяльності та соціальної конкурентоздатності, проте НЕ перебувають в стані соціальної дезадаптації

- неповні та багатодітні сім'ї
- підлітки та молодь
- особи похилого віку
- люди із III групою інвалідності
- біженці, переселенці тощо

Соціально вразливі категорії можна розділити на 3 групи

Друга група

Особи, які перебувають в стані дезадаптації, внаслідок складних життєвих обставин, проте не втратили можливості відновлення за певних умов здатності до самостійної життєдіяльності

- особи, які мають функціональні обмеження або зазнали важких травм
- особи, що опинилися в стані соціальної дезадаптації через злочини
- постраждалі особи від торгівлі людьми, експлуатації, насилля тощо
- постраждалі особи від природних техногенних та соціальних катастроф
- бездомні, безпритульні
- діти без піклування дорослих

Соціально вразливі категорії можна розділити на 3 групи

Третя група

Особи з тимчасовою або незворотною втратою можливостей для самостійної життєдіяльності, що потребують сторонньої допомоги у задоволенні потреб

- особи, що зазнають впливу важких захворювань
- люди з I групою інвалідності
- особи похилого віку, які потребують постійної сторонньої допомоги

Нові категорії вразливих груп через війну

До вразливих верств населення, які можуть потрапляти у складні життєві обставини та потребувати соціальних послуг, додалися нові категорії, а саме:

- ✓ сім'ї, діти та молодь постраждали від військової агресії,
- ✓ сім'ї з дітьми, що пережили розлуку або втрату пов'язану з війною,
- ✓ сім'ї військовослужбовців та сім'ї ветеранів,
- ✓ сім'ї з дітьми та особи, які пережили окупацію,
- ✓ сім'ї, в яких безвісно зникли рідні,
- ✓ особи, які пережили катування та тортури,
- ✓ сім'ї, в яких є діти-свідки тортур,
- ✓ особи, в тому числі діти, які повернулися після евакуації через війну,
- ✓ примусово депортовані діти.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) як представники вразливих груп

ВПО – це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

(частина перша статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»).

Чинники змін кількості ВПО в Україні

Уперше проблема внутрішньо переміщених осіб постала перед Україною після російської **анексії Криму** та розгортання конфлікту на **частині території Донбасу**, звідки змушені були переселитися приблизно **1,5 млн осіб**.

Нова, значно потужніша хвиля вимушених переселень, спричинена повномасштабним вторгненням РФ.

Оскільки воєнні дії тривають, бомбардування населених пунктів продовжуються, а частина захоплених ворогом територій деокупована, **чисельність та склад ВПО постійно змінюються**.

Ситуація з ВПО станом на середину 2023 р.

Станом на середину червня 2023 р. зареєстровано **4 871 807** внутрішніх переселенців, з яких **60 %** – жінки, **40 %** – чоловіки.

Кожен п'ятий серед зареєстрованих ВПО (**21,6 %**) – дитина віком до **17 років**. Такий самий відсоток становлять особи, старші **65 років**.

Війна змусила залишити свої домівки навіть **700 людей віком 100 і більше років**.

Однак, за оцінками посадовців, реальна чисельність ВПО більша, оскільки близько **2 млн громадян**, хоча і зазнали вимушених переселень, проте з різних причин як **ВПО не зареєструвалися**.

Ситуація з ВПО станом на середину 2023 р. за даними МОМ

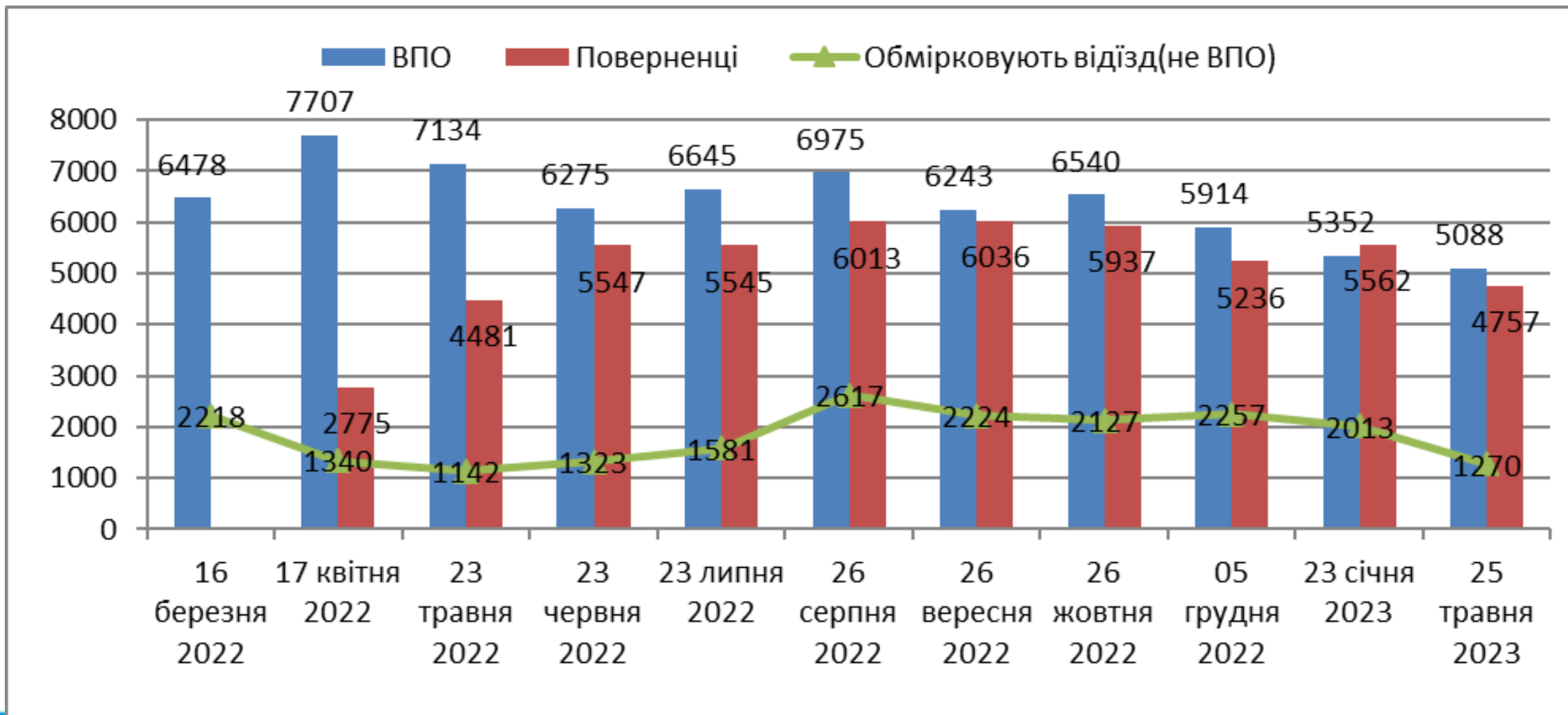
Міжнародна організація з міграції (МОМ) протягом півтора року війни здійснила **13 раундів** опитування населення України щодо вимушеної міграції.

Такі опитування дають змогу оцінити **чисельність, склад і динаміку вимушених переміщень.**

Згідно з оцінками МОМ, станом на червень 2023 р., у країні нараховувалося **5,1 млн ВПО.**

Дані МОМ щодо динаміки кількості ВПО за 2022-2023 рр.

Проблеми та потреби ВПО

Основні проблеми ВПО:

- забезпечення житлом та
- працевлаштування.

Згідно з дослідженням, що було проведено напередодні війни,

- ✓ **54 % українців — не мали жодних заощаджень;**
- ✓ **19 % мали фінансову подушку на один місяць;**
- ✓ **15 % — мали накопичення на 2–4 місяці й**
- ✓ **11 % — на півроку або більше.**

Неважко підрахувати, що сьогодні колишні ресурси більшості людей уже вичерпані.

Державна політика щодо ВПО

Кабмін схвалив зміни до **Порядку формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб.**

Цей фонд формується органами місцевого самоврядування.

Житлові приміщення для тимчасового проживання надаватимуться з фонду внутрішньо переміщеним особам з-поміж працівників підприємств, що були релоковані у безпечні регіони. А також – **ВПО, які належать до вразливих верств населення.**

Державна політика щодо ВПО

Кабмін затвердив перелік соціально незахищених категорій населення з-поміж ВПО, які мають право на отримання тимчасового житла.

До вразливих категорій серед ВПО, зокрема, належать:

- особи з інвалідністю;
- особи віком понад 60 років;
- діти-сироти та позбавлені батьківського піклування;
- особи, які самотійно виховують дитину;
- сім'ї військовослужбовців, які беруть безпосередню участь у бойових діях;
- багатодітні та малозабезпечені сім'ї тощо.

Державна політика щодо ВПО

ВПО утворюють **гетерогенну групу**, тому для задоволення їхніх конкретних потреб потрібно використовувати різні підходи.

Жінки та молодь відіграватимуть особливу роль, коли місцеві органи влади розглядатимуть питання про розробку комплексних програм у галузі освіти й охорони здоров'я.

Молоді ВПО, особливо **дівчата**, часто відчувають серйозні труднощі, оскільки можуть зіштовхнутися із дискримінацією за ґендерною ознакою і страждати від ґендерного насильства.

Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб

Соціальна адаптація ВПО – не просто актуальний виклик для України, а й життєво необхідна складова у співпраці нашого суспільства з метою досягнення змін на краще.

Сприяння, допомога інтеграції людей, що виїхали зі своїх регіонів, шукаючи притулку й можливості заново побудувати життя та самореалізуватися – наш далекоглядний внесок у спільне – свідоме й згуртоване – відновлення країни у повоєнний період.

Адаптація ВПО у нових громадах

ВПО мають відновлювати звичне життя в нових умовах і проходити складний процес адаптації.

Вдала соціальна інтеграція, адаптація внутрішньо переміщених осіб до нового місця проживання потребують співпраці як самих ВПО, так і громад, що приймають нових людей.

До необхідних кроків адаптації належать отримання роботи, житла, освіти, доступу до медичних та інших соціальних послуг, а також побудова нових соціальних зв'язків та інтеграція в нову спільноту.

Адаптація ВПО у нових громадах

Ефективним інструментом соціальної адаптації на новому місці також є участь у культурному житті громади, долучення до мистецьких проєктів, які діють одразу в кількох напрямках: дозволяють випрацювати механізми взаємодії, єднання зі спільнотою, реалізувати потребу творчості та справляють терапевтичний ефект (арт-терапія).

Більшість ініціатив у цьому полі зараз реалізують громадські організації.

Проєкти, спрямовані на соціальну адаптацію та інтеграцію ВПО, в Україні втілюють із 2014. За цей час українські громадські організації реалізували сотні ініціатив.

Інтеграція ВПО у нові громади

Ще один із важливих аспектів роботи з ВПО – це їхня **інтеграція у нові громади**.

Це питання слід розглядати з двох аспектів:

1. Переселенці мають зрозуміти, як все працює у новій громаді, побачити специфіку роботи.
2. ВПО потрібно познайомитися з активною частиною громади, щоб інтегруватися та долучитися до всіх процесів, які відбуваються у населеному пункті.

Діалог та комунікації з ВПО для розвитку згуртованості

Для досягнення спільної мети й ефективної інтеграції **новоприбулих** – дуже важливо налагоджувати діалог та комунікацію між ВПО та представниками місцевої громади.

Сприяти цьому можна через створення спільних майданчиків для діалогу, робочих груп з розвитку громад та відбудови.

Ідентичність людини, її прив'язаність до нового місця виливається в згуртованість, яка позитивно впливає як на новоприбулих, так і на членів тих громад, які приймають ВПО.

Згуртованість – це ресурс, а переміщені особи приносять у громаду додаткові таланти, досвід і можливості.

Ради ВПО як інструмент впливу на прийняття рішень

Позитивні зміни на шляху до кращої адаптації у приймаючих громадах відзначають завдяки створенню **Рад ВПО**, половину складу яких, згідно з постановою Уряду, мають становити внутрішньо переміщені особи.

Ради ВПО роблять громаду сильнішою, допомагаючи місцевій владі краще розуміти потреби та потенціал переселенців, а переселенцям — інтегруватися в місцеву спільноту та обстоювати свої права.

Через Ради ВПО переселенці можуть безпосередньо впливати на процеси ухвалення рішень у громадах.

Ради ВПО як інструмент взаємодії з владою і громадою

Ради ВПО шукають системні розв'язання проблем переселенців, пропонують їх місцевій владі, **беруть участь у розробці спільних рішень.**

Ради підказують, як влада може допомогти переселенцям інтегруватися у громаду, ефективно забезпечити їх житлом та всім необхідним для життя.

Ради консультують міжнародні організації, які допомагають Україні загалом і переселенцям зокрема. ВПО отримують інформацію про можливості поселення і працевлаштування, про доступ до соціальних послуг, способи залучення до життя громади тощо.³⁹

Функції Ради ВПО

Доступ до прийняття рішень для ВПО надважливий в інтеграційних процесах.

При цьому у Раді ВПО має бути фахова команда, яка спроможна:

- аналізувати нормативно-правові акти різних рівнів;
- вести комунікації з різними стейхолдерами;
- грамотно інформувати громаду;
- залучати ресурси.

Інформування ВПО через місцеві канали комунікації

- Створити окремий розділ/кнопку/вкладку на сайті місцевої ради, назва якої буде однозначно відповідати тематиці «Допомога ВПО».
- Систематизувати і розміщати всі рішення та наявні можливості для ВПО у відповідній категорії на офіційному ресурсі громади.
- Покращити комунікацію через соціальні мережі, розширити перелік присутності в соціальних мережах (Інстаграм, Телеграм тощо).
- Систематично публікувати в соціальних мережах та на офіційних сайтах свіжі новини про розміщення, працевлаштування, підтримку.
- Вживати коректну термінологію, зокрема “внутрішньо переміщені особи”, “люди з інвалідністю”. Уникати використання жалісних слів щодо ВПО та людей з інвалідністю.

Інформування ВПО через місцеві канали комунікації

- Систематизувати та оновлювати інформацію про центри, пункти, заклади, організації, які наявні в громаді та надають гуманітарну допомогу постраждалому населенню.
- Розмістити на сайтах блок інформації про роботу гуманітарних, міжнародних, громадських організацій, які працюють у населеному пункті та надають допомогу ВПО.
- Оновити розділи “Заклади освіти”, “Заклади охорони здоров’я”, інші розділи, враховуючи необхідність ВПО знаходити велику кількість інформації та контактів.
- Забезпечити доступність інформації для людей з інвалідністю₂ та маломобільних груп населення.

Суть інклюзивного підходу до процесу прийняття рішень

Поняття «**інклюзивне прийняття рішень**» означає підхід, при якому до формування інклюзивної політики та прийняття рішень **активно залучають тих, на кого вони впливають безпосередньо.**

Чимало бар'єрів, з якими доводиться зустрічатися літнім людям, людям з інвалідністю, існують лише тому, що вони не залучалися до процесу формування політики та послуг, які впливають на їхнє життя.

Якщо позбутися цих бар'єрів, то користь отримають не тільки люди з інвалідністю та їх родини, а загалом суспільство.

Бар'єри для залучення до партисипативного врядування вразливих груп та їхнє подолання

Бар'єри – це те, що ускладнює людям доступ до ресурсів та можливостей. Бар'єри фізичні та цифрові, освітні та економічні, соціальні та інформаційні – як показало дослідження, проведене в межах ініціативи першої леді Олени Зеленської, **понад 60 %** опитаних українців наголосили, що у своєму житті стикалися з тими чи іншими бар'єрами.

Багато хто вважає, що бар'єри стосуються не всього суспільства в цілому, а лише окремих його груп: людей з інвалідністю (58% опитаних), літніх людей у віці 55+ (28%) та решти маломобільних груп населення (27,4%).

Бар'єри для залучення до партисипативного врядування вразливих груп та їхнє подолання

Зараз активно використовується ще досить нове поняття “**маломобільні групи населення**”. До них належать не лише люди з інвалідністю, а й всі, хто зазнає складнощів у пересуванні, отриманні послуг, необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі:

- батьки з дітьми до 6 років,
- особи літнього віку,
- люди, що проходять терапію після захворювань (інсульт, травми та поранення),
- вагітні жінки,
- особи, що пересуваються на кріслі колісному та інші.

Фізична безбар'єрність - свобода самостійного пересування

Фізична безбар'єрність

Фізичні бар'єри стосуються не якоїсь вузької та нечисленної соціальної групи. У різні періоди життя та за різних обставин ми всі стаємо маломобільними та потребуємо безбар'єрного середовища.

Фізична безбар'єрність – це більше, ніж просто пандуси. Наявність ліфтів, широкі дверні отвори, відсутність турнікетів-вертушок, зручно розташовані кнопки, поручні у вбиральнях, на сходах, ліфтах, дублювання ключових написів шрифтом Брайля, тактильні плитки, контрастні написи – це лише мала частина елементів безбар'єрного середовища.

Фізична безбар'єрність

Пересічній людині буває складно оцінити доступність середовища, тому нерідко при відкритті нових офісів та будівель вдаються до **тестування на доступність** - запрошують людей на кріслах колісних, з дитячими візочками, людей з порушеннями зору пройтися будівлею або містом та оцінити, чи викликає щось дискомфорт та як це можна виправити.

На жаль, більшість українських міст поки що таку перевірку не пройдуть, бо розраховані переважно на молодих здорових людей у спортивному взутті. Але поступово це змінюється. Нещодавно навіть пандуси вважалися екзотикою, а наявні нерідко були суто декоративним елементом.

Інформаційна безбар'єрність – комфортний доступ до важливої інформації

Ми живемо у світі, в якому інформація стала новою “валютою”, а вміння швидко обмінюватися та сприймати її – не перевагою, а життєво важливою навичкою.

І в цих умовах лише гостріше відчувається, що багато соціальних груп щодня стикаються з **інформаційними бар'єрами**.

Вся критично важлива інформація має бути зрозумілою людині у будь-якій ситуації.

Інформаційна безбар'єрність

Людям із проблемами слуху складно зателефонувати в поліцію, службу техпідтримки, контакт-центр, тому що вони орієнтовані на голосовий обмін інформацією, люди літнього віку не встигають за цифровізацією, тому що не мають сучасних гаджетів і не вміють ними користуватися, слабозорим людям недоступні візуальні сигнали, якими наповнені наші міста та будівлі.

Тому інформаційна безбар'єрність включає у себе десятки напрямів і завдань. **Їхня спільна мета - доступ до важливої інформації всім соціальним групам без винятку.**

Цифрова безбар'єрність – переваги цифровізації

Ви, як активні користувачі інтернету, напевно щодня маєте справу з цифровими сервісами – пересилаєте документи, оплачуєте послуги, контролюєте свої фінанси, купуєте квитки, замовляєте продукти та готову їжу, працюєте, записуєтесь до лікаря та й просто підтримуєте зв'язок з близькими. Зручно, правда?

Але понад 3000 сіл України досі не мають доступу до швидкісного Інтернету, що позначається на всіх сферах життя їхніх мешканців.

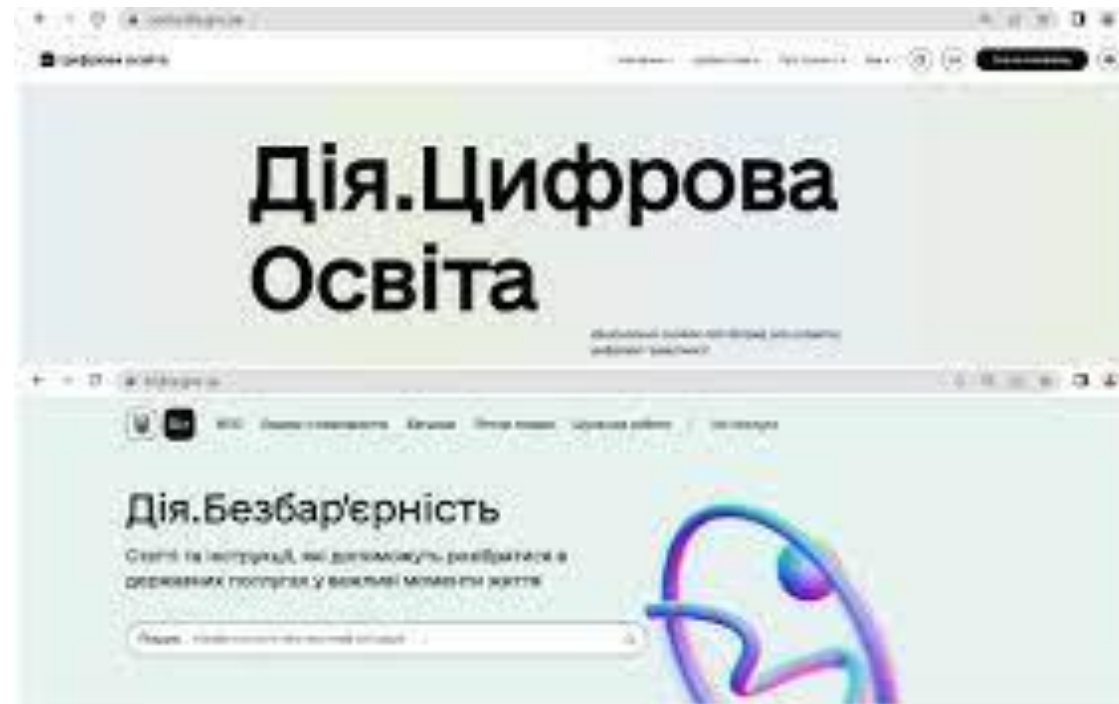
Також за цифровими бар'єрами опиняються найвразливіші верстви населення – люди, які перебувають у складних життєвих обставинах, у яких часто просто немає грошей на ноутбук чи смартфон та стабільний інтернет.

Цифрова безбар'єрність – переваги цифровізації

А що робити, якщо інтернету в селі взагалі немає? Втім, тут ситуація змінюється.

Міністерство цифрової трансформації реалізує **флагманський проєкт щодо підключення сіл до швидкісного Інтернету.**

За три місяці понад 200 сіл отримали такий доступ. Окремий напрямок – це підключення до інтернету сільських шкіл та лікарень.

Цифрова безбар'єрність – переваги цифровізації

А що робити, якщо знань для користування інтернетом не вистачає?

На порталі “Дія” завантажено цілу серію освітніх відеороликів, що допомагають користуватися перевагами Інтернету.

Особливо корисні вони для людей, чия робота зараз багато в чому пов'язана з Інтернетом - лікарям, вчителям, держслужбовцям, юристам тощо.

Є там ролики і для тих, хто робить перші кроки в цифровому світі, – для людей літнього віку. Адже для них інтернет - це не лише спосіб записатися до лікаря без стояння в чергах, а й можливість бути активним та включеним в життя громади.

Суспільна та громадянська безбар'єрність - рівні права та можливості

У Конституції України законодавчо закріплені рівні права для всіх. Але рівні права не завжди означають рівні можливості. Це і є суспільні та громадянські бар'єри. І хоча часто ми не усвідомлюємо їх і навіть приймаємо за норму, вони впливають на життя всього суспільства.

Право обирати та бути обраним, брати участь у громадських обговореннях і слуханнях - це базові права, під час реалізації яких багато людей стикаються з труднощами.

Наприклад, людям з порушеннями зору потрібна допомога, щоб проголосувати на виборах, а людині старшого віку буває непросто дістатися місця громадських слухань.

Суспільна та громадянська безбар'єрність - рівні права та можливості

Зазначені бар'єри є такими, з якими не так складно впоратися, якщо на це є запит суспільства. А з іншими впоратися набагато складніше. Численні етнічні, гендерні та соціальні упередження настільки в'їлися у свідомість людей, що впливають на всі сфери життя.

Багато жінок на своєму досвіді знають, що таке гендерні стереотипи. Формально чоловіки та жінки рівні, але за даними Держстату навіть у **2020 році жінки в Україні отримували оплату на 20% нижче**, ніж чоловіки. До того ж, жінкам складніше отримати бажану роботу, їм рідше пропонують підвищення по службі.

Суспільна та громадянська безбар'єрність - рівні права та можливості

І ситуація ще гірша, якщо говорити про національний склад України та його представленість в органах місцевого самоврядування. Адже це означає, що цілі групи не мають своїх представників - людей, які просували б і захищали їхні права.

Національні меншини, люди літнього віку, люди з різними формами інвалідності через обставини, від них незалежні, стають «невидимими».

Суспільна та громадянська безбар'єрність - це і є суспільство, в якому таких “невидимих” груп більше не буде, і кожна людина матиме не лише рівні права, а й рівні можливості.

Освітня безбар'єрність - якісна освіта, незалежно від віку, стану здоров'я та місця проживання

Ще п'ять років тому діти з інвалідністю мали дуже мало шансів на адекватну соціалізацію - по всій Україні лише чотири тисячі дітей отримували інклюзивну освіту.

Нині їх понад 25 тисяч – і щороку відкривають нові інклюзивні групи у дитячих садках та інклюзивні класи у школах.

Тепер держава не замикає дітей з інвалідністю у їхніх квартирах чи інтернатах, а допомагає їм соціалізуватися.

Зараз в Україні працює понад **18500 інклюзивних класів**.

Освітня безбар'єрність - якісна освіта, незалежно від віку, стану здоров'я та місця проживання

Але не лише діти стикаються з освітніми бар'єрами.

Все змінюється занадто швидко, щоб можна було покладатися на знання 5-10-літньої давності. Тому дуже важливо, щоб у будь-якій професії була можливість **регулярно отримувати додаткову освіту** у комфортному для різних людей форматі.

Ще один тренд – **це зміна професії**. Люди все частіше освоюють 2-3 і більше фахів протягом життя, а отже, і такі курси мають бути доступними для людей з різними освітніми потребами.

Освітня безбар'єрність

Майже всі навчальні курси зараз записані у відеоформаті, який не підходить для людей з порушеннями слуху та/або зору. Для них необхідно адаптувати такі матеріали. Та освіта пов'язана не лише з роботою. Це ще й можливість дізнаватися нове, спілкуватися, знаходити однодумців, розвиватися, підтримувати мозок у тонусі.

Тому популярними зараз стали так звані **університети третього віку, де нові знання отримують люди віком 50+.**

Найчастіше їх організують ГО, які займаються подоланням цифрових бар'єрів та соціальною адаптацією людей літнього віку. Іноді такі курси організують за сприяння департаментів соціальної політики.

Економічна безбар'єрність - гідна робота й оплата для всіх

«Ми розглядаємо на це місце лише чоловіка, тому що він у декретну відпустку не піде!».

“Ви лише закінчили інститут? Приходьте за кілька років, як отримаєте досвід. А де його отримати, якщо всі потребують досвіду? Не знаю, це ваша проблема, а не моя”.

“У вас інвалідність? Потрібно адаптувати робоче місце та поставити нормальні пандуси? Дякую, ми вам передзвонимо”.

Це - лише одиничні приклади **економічних бар'єрів**, а насправді їх набагато більше. З ними стикаються мешканці сіл, де може зовсім не бути можливостей працевлаштування, батьки, які не можуть знайти роботу з гнучким графіком, люди передпенсійного віку тощо.

Економічна безбар'єрність - гідна робота й оплата для всіх

Інший аспект економічної безбар'єрності – це свобода вести підприємницьку діяльність.. На жаль, на цьому шляху людині зустрічаються бюрократичні, юридичні та економічні перепони.

Але робота в цьому напрямку триває. Наприклад, відкрити ФОП тепер можна на порталі Дія дуже швидко, а всі розрахунки з податковою вести онлайн.

Зміни є й у сфері працевлаштування. Вакансії, де суворо вказано вік та стать, вважаються моветоном, а системна державна політика та соціальний запит суттєво збільшили кількість працевлаштованих людей з інвалідністю.

«Ментальна бар'єрність»

Упередженість та стереотипні підходи часто призводять до того, що особи з інвалідністю не мають повноважень і не беруть участі у прийнятті рішень. **Це – ментальна бар'єрність.**

Ці люди є лише «пацієнтами» чи «користувачами послуг», а не активними учасниками власного життя.

Бар'єри можна здолати, надавши повноважень і посиливши участь організацій, які лобіюють інтереси людей з інвалідністю, у процесах прийняття рішень. Особи, відповідальні за формування політики, та представники ЗМІ мають відігравати провідну роль у тому, щоб кинути виклик негативному ставленню суспільства до людей з інвалідністю та ліквідувати зазначені бар'єри.

Безбар'єрне майбутнє України

Робота з впровадження безбар'єрності велась досить давно, але посправжньому системною вона стала після того як перша леді України Олена Зеленська ініціювала спочатку проведення глобального всеукраїнського дослідження щодо бар'єрів, з якими стикаються люди, а потім і велике міжсекторальне обговорення, яке з часом перетворилося на **Національну стратегію за створення безбар'єрного простору в Україні.**

Безбар'єрне майбутнє України

У вас може з'явитися питання: **“А що можу зробити я особисто?”**. Ви можете писати пропозиції та запити, наприклад, якщо у вашій будівлі немає пандусу. Можете допомогти літнім батькам пройти навчання комп'ютерній грамотності та завести для них сторінки в соціальних мережах.

Можете проаналізувати свої упередження щодо вразливих груп і навчитися використовувати доброзичливу лексику.

Наприклад, почати говорити не “інвалід”, а “людина з інвалідністю”, адже всі ми насамперед люди і фокусуватися маємо саме на цьому, <https://tsn.ua/ukrayina/bar-yeri-ta-bezbar-yernist-scho-nam-zavazhaye-ta-yak-cogo-pozbutisya-1928365.html>

Соціальна інтеграція вразливих груп для їхнього залучення у життя місцевої громади

Сьогодні багато жінок та дівчат в Україні та у всьому світі належать до груп, які перебувають у несприятливому становищі.

Тобто мають вищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників. Вони можуть зазнавати множинної дискримінації за кількома ознаками: як жінки та як представниці однієї чи кількох груп у несприятливому становищі, до яких вони належать.

Соціальна інтеграція вразливих груп для їхнього залучення у життя місцевої громади

Жінкам надзвичайно важко захищати власні інтереси як на місцевому, так і на національному рівні, оскільки їхній вплив на систему управління та прийняття рішень обмежений.

Особливо це відчувається на рівні місцевих громад. Саме місцева влада вирішує соціально-побутові питання, від яких залежить якість життя людей. І тому дуже важливо, щоб жінки, а особливо молоді жінки з груп у несприятливому становищі, отримали можливість впливати на прийняття рішень як через безпосередню участь у владі, так і шляхом активної громадської участі.

Соціальна інтеграція вразливих груп для їхнього залучення у життя місцевої громади

Жінки та дівчата більшою мірою стикаються з суспільними упередженнями та стереотипами, нетерпимістю, дискримінацією та соціальним відчуженням.

Молоді жінки та дівчата, які належать до груп у несприятливому становищі, у своєму повсякденному житті стикаються з множинною дискримінацією, що зрештою значно зменшує їх мотивацію і можливості для активного залучення та участі у суспільно-політичних процесах. **Підсилювати можливості для участі у суспільно-політичних процесах ефективніше, починаючи з місцевого рівня, з рівня громад, в яких такі молоді жінки та дівчата проживають.**

Соціальна інтеграція вразливих груп для їхнього залучення у життя місцевої громади

Рекомендації для ОМС:

Здійснюйте збір кількісних та якісних даних щодо жінок та дівчат із груп у несприятливому становищі у вашій громаді, для подальшого аналізу та урахування їхніх потреб у своїй роботі та використовуйте ці дані при розробці й ухваленні місцевих планів розвитку.

Просувайте та підтримуйте ініціативи, ініціюйте та розробляйте власні програми, спрямовані на розширення можливостей молодих жінок та дівчат із груп у несприятливому становищі щодо участі в управлінні місцевими громадами.

Соціальна інтеграція вразливих груп для їхнього залучення у життя місцевої громади

Рекомендації для ОМС: Створюйте можливості для отримання молодими жінками та дівчатами з груп у несприятливому становищі базових знань та професійних навичок для активної суспільно-політичної участі у житті громади. При розробці навчальної програми враховуйте потреби цільової групи та рівень підготовки учасниць.

Залучайте молодих жінок із груп у несприятливому становищі, до процесу розробки, ухвалення та імплементації рішень на місцевому рівні. Ініціюйте програми стажування в органах місцевої влади для молодих жінок та дівчат із груп у несприятливому становищі, а також довгострокові менторські програми.

Соціальна інтеграція вразливих груп для їхнього залучення у життя місцевої громади

Рекомендації для ОМС: Зміцнення політичної спроможності жінок та дівчат із груп у несприятливому становищі має відбуватися через формування особистісних компетенцій жінок та дівчат: лідерських якостей, обізнаності у суспільно-політичних та виборчих процесах, навичок ефективної комунікації.

Одним із ефективних способів залучення жінок та дівчат із груп у несприятливому становищі до процесу прийняття рішень на рівні громади є розробка та реалізація ними проєктів на місцевому рівні. Тому поряд із навичками адвокації учасницям необхідно надати базові знання про основи управління проєктами на рівні громади.

Соціальна інтеграція вразливих груп для їхнього залучення у життя місцевої громади

Досвід залучення ромських громад до процесів прийняття рішень у муніципалітетах (з доповіді Миколи Бурлуцького — керівника ромської громадської організації «Чачімо»)

Розроблено модель співпраці ромської громади з ОМС, яку успішно реалізували на теренах Харківської області у Мерєфі та Вовчанську. На жаль, через початок війни ця практика тимчасово призупинена,

Основні проблеми ромських громад. Це ізолюваність, низький рівень соціалізації, проблеми з документами, що засвідчують особу, низький рівень освіти, високий рівень безробіття та порушення прав людини.

Соціальна інтеграція вразливих груп для їхнього залучення у життя місцевої громади

Метою проєкту є підвищення рівня життя в ромських громадах за допомогою вільного доступу до реалізації законних прав та свобод.

Основне завдання — залучення ромів до процесу інтеграції в суспільне та політичне життя. Є один принцип «Нічого для ромів без ромів». Протягом років суспільство, громадський сектор хотіли допомогти ромським громадам, але роми займали пасивну позицію, тому працювали із самою громадою, для їх активізації.

Наступні завдання — підвищення у ромів рівня усвідомленості своїх прав та свобод та шляхів їхньої реалізації, а також сприяння забезпеченню вільного доступу до сервісних державних служб.

Соціальна інтеграція вразливих груп для їхнього залучення у життя місцевої громади

Сама модель передбачала наступні етапи:

- формування ініціативної групи всередині самої громади;
- проведенні тренінгів для ініціативної групи
- створення робочої групи з представників ініціативної групи та державних служб;
- моніторинг проблем та потреб.

Останнім етапом стала розробка та реалізація плану дій робочої групи.

Соціальна інтеграція вразливих груп для їхнього залучення у життя місцевої громади

Процес формування ініціативної групи почався з презентації проєкту в громаді, аби люди зрозуміли, для чого це взагалі потрібно. Потім сформована ініціативна група протягом року проходила тренінги, як взаємодіяти з владою та реалізовувати свої права.

Разом з ініціативною групою сформували **комунікаційну стратегію**. Для місцевої влади проводили презентацію проєкту, тренінги та підписували договір про співпрацю.

Після реалізації плану дій здійснювали висвітлення результатів співпраці та аналіз виконаної роботи.

Міжнародний досвід залучення вразливих груп до партисипаційного врядування

Комплексні підходи для ліпшої інтегрованості до суспільно-економічного життя представників різних груп громадян у зарубіжних країнах відкривають для України можливості для наслідування й адаптації кращого зарубіжного досвіду в українських реаліях.

Формування та імплементація таких комплексних заходів потребує інклюзивного діалогу з представниками цільових аудиторій, залучення організацій громадянського суспільства, співпраці, партнерства держави з організаціями, ініціативами, які опікуються конкретними сферами розвитку (приміром, освіта впродовж життя, програми соціальної інтеграції тощо).

Міжнародний досвід залучення вразливих груп до партисипаційного врядування

У Данії серед принципів, на яких базується модель національного добробуту та система соціального захисту, визначено активність соціальних заходів, зворотний зв'язок (залученість громадян до процесу формування політик, їх реальний вплив на прийняття рішень, особливо на місцевому рівні) та співпрацю державних і муніципальних органів із бізнесом та ГО. Це уможлиблює ухвалення рішень, які максимально відповідають потребам цільових соціальних груп (наприклад, апробувати гнучкі форми доступу до ринку праці для гармонійного поєднання сімейного життя з трудовим – для жінок із дітьми до 6 років, людей з інвалідністю, інших маломобільних груп).

Міжнародний досвід залучення вразливих груп до партисипаційного врядування

Схожим є і громадянсько-комунікаційний досвід **Фінляндії**, де як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях керуються принципом «нічого для нас без нас».

Завдяки цьому значну частку конкретних заходів у сфері інклюзії та безбар'єрності там повністю розробляють і контролюють їх упровадження самі реципієнти соціальних послуг та їх представницькі організації.

Крім того, особливістю фінського підходу є орієнтація на первинні інституції громадянського суспільства місцевого рівня, з якими здійснюється реальна комунікація.

Міжнародний досвід залучення вразливих груп до партисипаційного врядування

Подібними є акценти й в політиці **Норвегії**, де якісні комунікації, побудовані за принципом інклюзивності та універсального дизайну, визнаються невід'ємною часткою урядової політики рівних можливостей та антидискримінаційної політики.

Зазначається, що завданням державної політики у сфері комунікацій є оновлення, спрощення та вдосконалення публічного сектора, пріоритетами якого є орієнтованість на потреби користувача, розвиток цифрових навичок та збільшення залученості всіх громадян до суспільного та державного життя.

Приклади залучення вразливих груп до прийняття рішень щодо місцевого розвитку в Україні

У рамках проєкту «Моделі участі в українській реконструкції», який реалізується «Мережею захисту національних інтересів ANTS» за участі Інституту «Республіка», ВІ «Активна Громада» та «Смарт Медіа» під егідою «Національного Демократичного Інституту» (NDI) була проведена низка тренінгів «Координаційна рада як платформа для участі вразливих груп населення» у шести місцевих громадах, які знаходяться в шести різних регіонах України, але об'єднані прагненням створити умови для інклюзивного та рівноправного суспільства.

Приклади залучення вразливих груп до прийняття рішень щодо місцевого розвитку в Україні

Створення у громадах Координаційної ради з питань підтримки сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї, протидії торгівлі людьми та впровадження Національного плану дій з виконання резолюції Ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» дає можливості:

- ефективно координувати роботу всіх управлінь, інституцій, відомств, організацій і отримувати актуальну інформацію про виконання місцевих, державних програм і виклики, з якими стикаються під час їх реалізації;

Створення у громаді Координаційної ради з питань підтримки сім'ї, ґендерної рівності

Створення у громаді Координаційної ради та впровадження Національного плану дій з виконання резолюції Ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» дає можливості

- залучити представниць і представників громадськості та вразливих груп населення шляхом включення їх до складу Координаційної ради;
- озвучити гострі проблеми, які потребують міжсекторальної співпраці та взаємодії, підтримки з боку громадськості та пошуку шляхів їх вирішення.

Створення у громаді Координаційної ради з питань підтримки сім'ї, ґендерної рівності

На тренінгах було наголошено на важливості роботи Координаційної ради як практичного інструменту для залучення вразливих груп до прийняття рішень, посилення демократичних процесів у громаді, що є невід'ємною складовою процесу євроінтеграції України.

<https://ants.org.ua/koordinaczijna-rada-yak-platforma-dlya-uchasti-vrazlivih-grup-naselennya/>

Ініціація залучення жителів до прийняття стратегічних рішень на попередніх етапах

Ініціація залучення жителів, у т.ч. вразливих груп, до прийняття стратегічних рішень на попередніх етапах є можливістю уникнути майбутніх конфліктів та критики з боку активної спільноти і заручитись підтримкою жителів.

Залучення жителів на попередніх етапах також виступає можливістю розділити відповідальність за прийняте рішення.

Відчуваючи причетність до прийняття рішень, жителі будуть підтримувати їхнє впровадження.

Ініціація залучення жителів до прийняття стратегічних рішень на попередніх етапах

Гарний приклад залучення жителів на попередніх етапах прийняття рішень - проведення консультацій з експертами та жителями під час розробки проекту «Статуту територіальної громади міста Києва».

Залучення жителів до консультацій заздалегідь є можливістю врегулювання конфліктів та переведення їх у взаємодію для досягнення консенсусу.

Дякую за увагу!